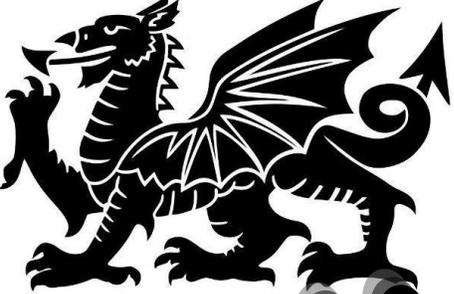

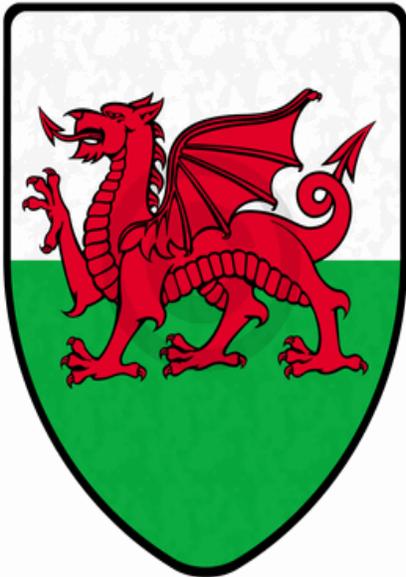
Copi Dosbarth

Ffeil-o-iaith

Pwnc: _____

Cynnwys

CONTENTS

	Tudalen
Sut i osod eich gwaith - How to set out your work	3
Y Dyddiad yn Gymraeg - The Date in Welsh	4
Defnyddio'r Geiriadur / Yr Wyddor - Using a Dictionary / Welsh Alphabet	5
Amser - Time	6
8 Ymddygiad Darllen - 8 Reading Behaviours	7
Gwerthuso'ch gwaith - Evaluating your Work	8
SPLAT - Welsh Medium Policy for Marking Language	9
S - Sillafu - Spelling	10-13
L - Rhywbeth o'i Le - Something else wrong - Common Mistakes	14-18
A - Atalnodi - Punctuation	19
T - Treigladau - Mutations	20-21
Deall Cyfarwyddiadau Cymraeg - Understanding Instructions in Welsh	22-23
Arddodiaid - Prepositions	24-25
Ansoddeiriau - Adjectives	26-27
Cymariaethau / Cyffelybiaethau - Comparisons / Similes	28
Enwau Anifeiliaid - Names of Animals	29
Berfau - Verbs	30-36
Enwau Llefydd y Byd - World Placenames	37
Map Cymru - Map of Wales	38
Enwau Llefydd Canolbarth Cymru - Mid-Wales Placenames	39
Lliwio Iaith / Idiomaau - Using Interesting Language / Idioms	40

SUT I OSOD EICH GWAITH YSGOL

HOW TO SET OUT YOUR SCHOOL WORK

Gwaith Dosbarth

11^{eg} o Ragfyr

Sut i osod eich gwaith

Dechreuwch ysgrifennu paragraff newydd wrth YMYL chwith y dudalen. Defnyddiwch briflythyren ar ddechrau bob brawddeg ac atalnod llawn ar ddiwedd bob brawddeg.

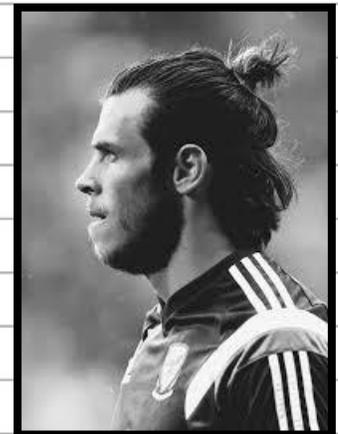
Y Paragraff (← is-bennawd)

Dylech chi ddechrau paragraff newydd os rydych newid topig - lle, safbwynt, amser...

Gludwch ddarnau o bapur yn eich llyfr yn daclus, gan adael digon o le i'w labelu.

Gadewch ddigon o le yn eich gwaith. Mae angen lle i'r athrawon marcio'r gwaith

Gareth Bale

YSGRIFENNU'R DYDDIAD YN GYMRAEG

TREFNOLION 1^{af}-31^{ain}

Byrfodd	Trefnol	Byrfodd	Trefnol	Byrfodd	Trefnol
1 ^{af}	cyntaf	11 ^{eg}	unfed ar ddeg	21 ^{ain}	unfed ar hugain
2 ^{il}	ail	12 ^{fed}	deuddegfed	22 ^{ain}	ail ar hugain
3 ^{ydd}	trydydd	13 ^{eg}	trydydd ar ddeg	23 ^{ain}	trydydd ar hugain
4 ^{ydd}	pedwerydd	14 ^{eg}	pedwerydd ar ddeg	24 ^{ain}	pedwerydd ar hugain
5 ^{ed}	pumed	15 ^{fed}	pymthegfed	25 ^{ain}	pumed ar hugain
6 ^{ed}	chweched	16 ^{eg}	unfed ar bymtheg	26 ^{ain}	chweched ar hugain
7 ^{fed}	seithfed	17 ^{eg}	ail ar bymtheg	27 ^{ain}	seithfed ar hugain
8 ^{fed}	wythfed	18 ^{fed}	deunawfed	28 ^{ain}	wythfed ar hugain
9 ^{fed}	nawfed	19 ^{eg}	pedwerydd ar bymtheg	29 ^{ain}	nawfed ar hugain
10 ^{fed}	degfed	20 ^{fed}	ugeinfed	30 ^{ain}	degfed ar hugain
				31 ^{ain}	unfed ar ddeg ar hugain

y cyntaf o <u>F</u> ai 2017	<i>the first of May 2017</i>
y pymthegfed o <u>D</u> achwedd 2018	<i>the fifteenth of November 2018</i>
yr wythfed ar hugain o <u>R</u> agfyr 2018	<i>the twenty eighth of December 2018</i>

DEFNYDDIO'R GEIRIADUR / YR WYDDOR

Rydyn ni'n defnyddio GEIRIADUR er mwyn:

- Gwybod sut i sillafu gair yn gywir,
- Gwybod beth yw'r gair hwn mewn iaith arall,
- Gwybod ystyr y gair,
- Gwybod beth yw lluosog gair,
- Gwybod sut fath o air yw ef - er enghraifft berf, enw, ansoddair,
- Gwybod ai enw gwrywaidd (eg) neu enw benywaidd (eb) yw.

Yr Wyddor Gymraeg

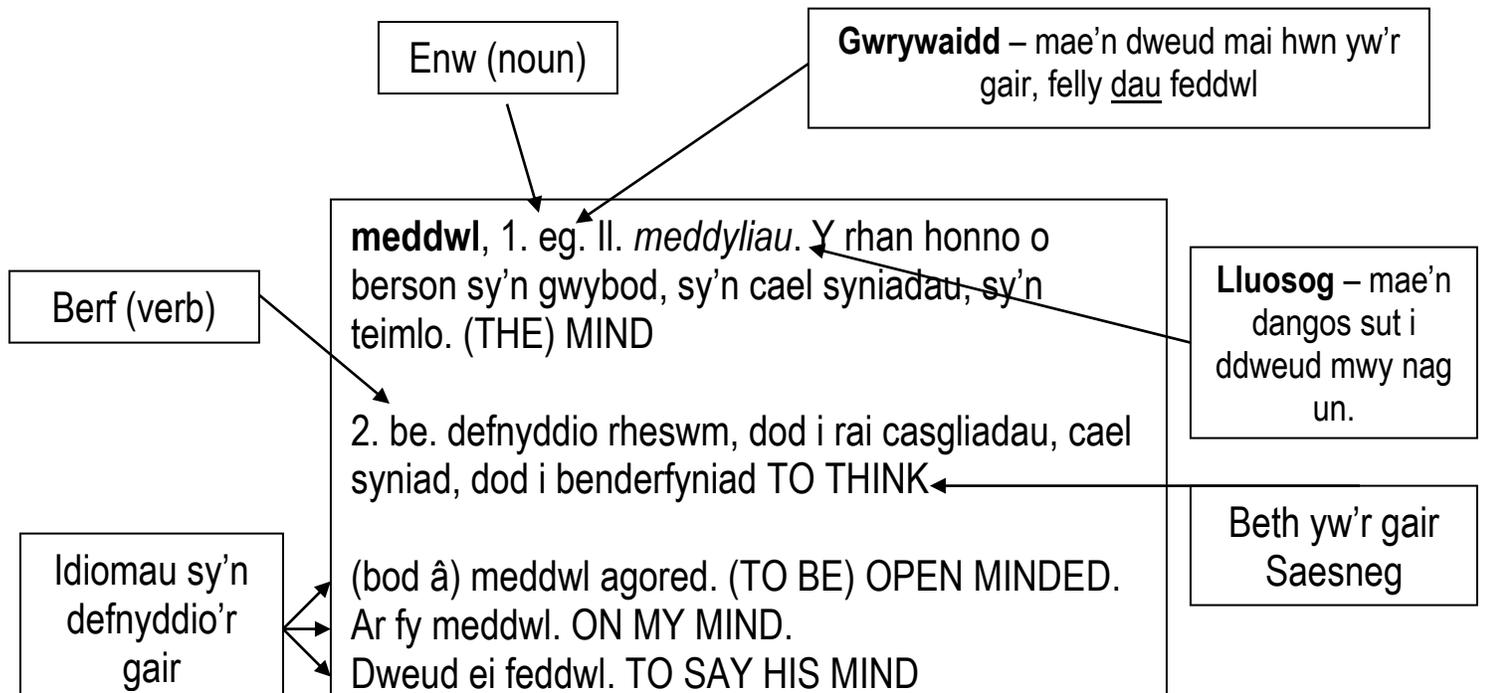
a b c ch d dd e f ff g ng h i j
l ll m n o p ph r rh s t th u w y

Llafariaid (Vowels)

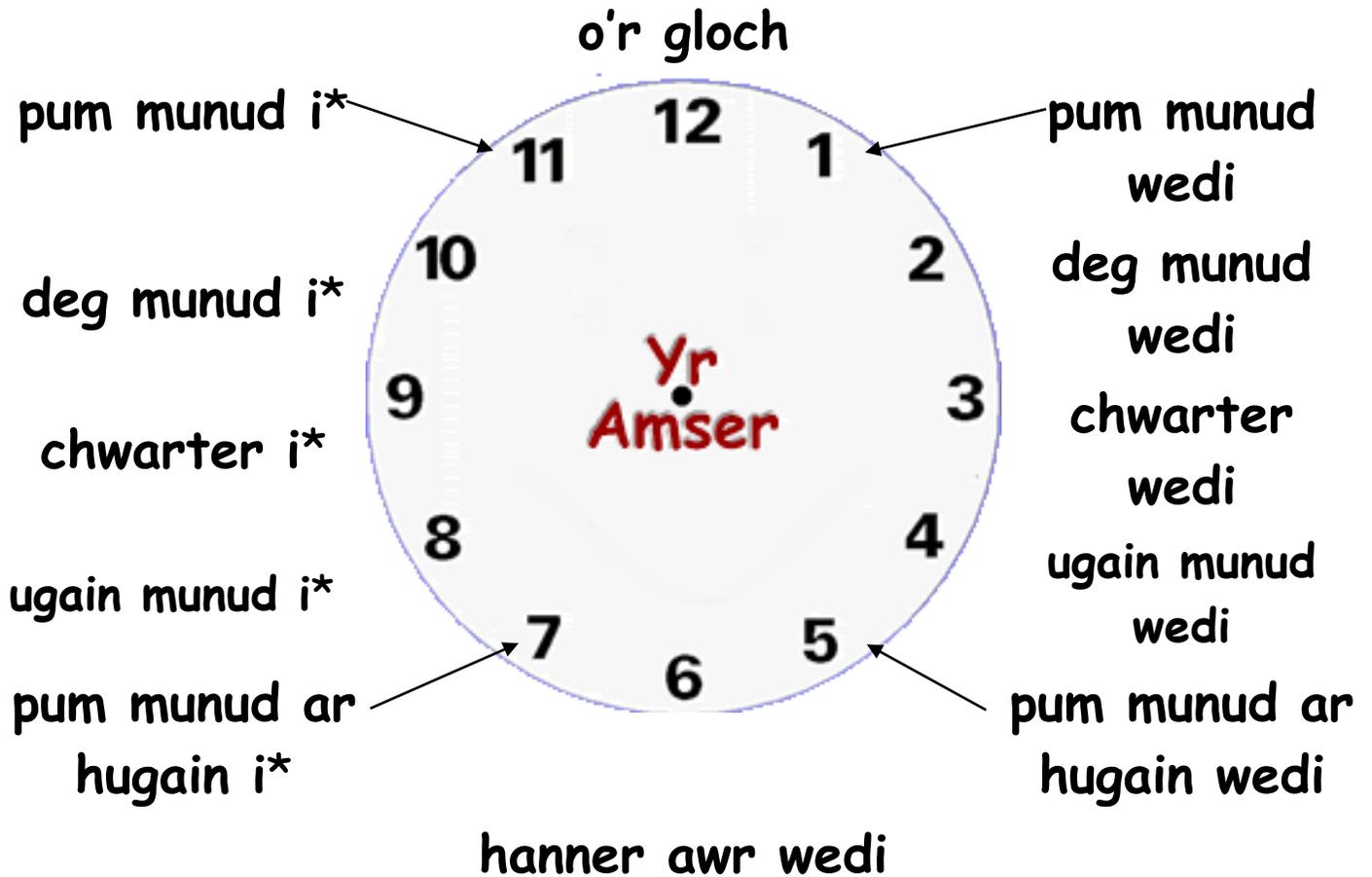
a e i o u w y (h)

Cytseiniaid (Consonants)

pob llythyren arall...

FAINT O'R GLOCH YW HI?

Faint o'r gloch? ✓

Beth ydy'r amser? ✗

Mae hi'n bump o'r gloch.

Mae hi'n hanner awr wedi chwech.

Mae hi'n chwarter i dri.

***Cofiwch:**

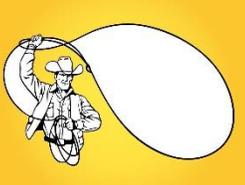
Ceir Treigladd
Meddal ar ôl

'i'

Cofiwch y collnod: o'r gloch

8 Ymddygiad Darllen - 8 Reading Behaviours

Dwyn i gof "Beth ydw i'n gwybod yn barod am...?"		Activating prior knowledge "What do I already know about...?"
Gwirio'r gwaith/testun "Beth yw ystyr y gair hwn?"		Checking over the work/text "What is the meaning of this word?"
Gofyn cwestiynau "Pwy?" "Pam?" "Pryd?" "Pa?" "Beth?" "Ble?"		Asking questions "Who?" "What?" "Why?" "When?" "Where?" "Which?"
Delweddu a dychmygu "Pe bai hwn yn ffilm, beth fyddet ti'n weld?"		Visualising "If this were a film what would I see?"
Gwneud cysylltiadau "Sut mae hwn yn debyg i.../wahanol i...?" • Pethau eraill y byd • Dy fywyd di • Pethau eraill rywt ti wedi darllen		Making connections "How is this similar/different to...?" • Things in the world • Your life • Other things you have read
Dadansoddi a dod i gasgliad "Sut ydw i'n gwybod hyn?" "Pa gasgliadau alla i ddod atynt?"		Analysing and inferring "How do I know this?" "What conclusions can I make?"
Dadansoddi a gwerthuso "Yn fy marn i..." NEU... "Oes rhaid i mi newid y ffordd rydw i'n meddwl?"		Analysing and evaluation "In my opinion..." OR... "Do I need to change the way I think?"
Crynhoi "Beth ydy'r pwyntiau mwyaf pwysig yma?"		Summarising "What are the most important points here?"

GWERTHUSO'R GWAITH

Ar ôl gorffen eich gwaith neu orffen uned gwaith mae'n bwysig eich bod chi'n edrych yn ôl dros eich gwaith i weld...

- beth wnaethoch chi'n dda.
- beth wnaethoch chi'n dda dros ben.
- beth allwch chi wella a sut.

Geirfa Werthuso Gwaith

Edrych yn ôl

Gwnes i...
Llwyddais i drwy...
Ceisiais i...ond...
Mwynheais i...

Yn ystod yr uned gwaith...

Cynlluniais i...
Deallais i...
Ces i broblem gyda...
Fwynheais i ddim...

Sut i wella

Hoffwn i wella...
Gallwn i wella...

Dylwn i wella...

Roedd ...yn ardderchog
Doedd...ddim cystal

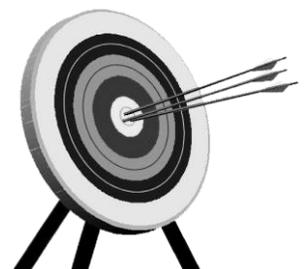
Y ffordd ymlaen

Y tro nesaf...
Bydda i'n ceisio...
Fy nharged yw...

Bydda i...
Fydda i ddim...
erbyn...

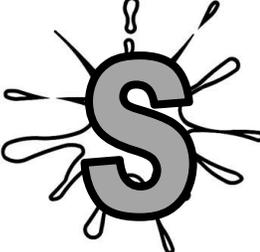
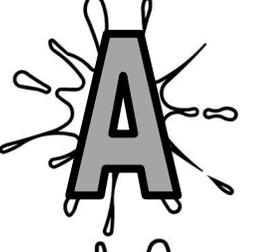
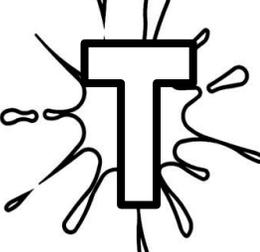
GOSOD TARGEDAU 'SMART'

S	- SPECIFIC	PENODOL
M	- MEASURED	MESURADWY
A	- ACHIEVABLE	O FEWN CYRRAEDD
R	- REALISTIC	REALISITIG
T	- TIME BASED	YN ÔL AMSER

Polisi Marcio Iaith y Cyfrwng Cymraeg

Dyma'r symbolau y byddwn ni fel athrawon yn eu defnyddio wrth farcio gwaith ein disgyblion. Byddwn yn cylchu unrhyw gamgymeriad ac wedyn yn nodi un o'r symbolau isod ar ei ochr i egluro beth sydd o'i le.

Symbol	Ystyr y Symbol	Sut i wella
	Sillafu	1. Defnyddiwch y llyfryn yma 2. Gwyliwch bodlediadau sianel Athro Cymraeg 3. Ymarfer sillafu
	Paragraffu	1. Darllenwch dudalen 3 2. Siaradwch â'ch athrawon
	Mae rhywbeth o'i Le	1. Defnyddiwch y llyfryn yma 2. Gwyliwch bodlediadau sianel Athro Cymraeg
	Atalnodi	1. Defnyddiwch y llyfryn yma 2. Gwyliwch bodlediadau sianel Athro Cymraeg
	Treigladau	1. Defnyddiwch y llyfryn yma 2. Gwyliwch bodlediadau sianel Athro Cymraeg

SILLAFU

Dyma rai geiriau sy'n cael eu camsillafu'n aml...

anodd	ffeindio	hwanna	rhywbeth
annwyl	ffansio	i fyny	rhywle
arbennig	ffordd	llinell	rhywun
cyffrous	gaeaf	maen nhw	sut
cyrraedd	gofynnodd	mae'n	symud
cymryd	gwneud	munud	tafodiaith
dweud	hun	nhw	tenau
enghraifft	hunan / hunain	penderfynu	wnaeth e
enillodd / enillais	hŷn	pennill	ysgrifennu
ennill	hwn / hwnnw	prynu	
fi	hon / honno	prynodd / prynais	
fy	hyn / hynny		

Weithiau mae camsillafu yn newid ystyr y gair:

cae (field)	cau (to close)	cannu (to bleach)	canu (to sing)
glud (glue)	yn glyd (cosy)	Cymru (y wlad)	Cymry (y bobl)
ewin (nail)	ewyn (foam)	gwaeth (worse)	gwaith (work)
haul (sun)	hael (generous)	hun (self)	hŷn (older)
llun (picture)	llyn (lake)	lliw (colour)	llyw (steering wheel)
mae (is/are)	mai ('that')	medr (skill)	metr (metre)
melin (mill)	melyn (yellow)	mil (thousand)	mul (donkey)

DYBLU 'N' ac 'R'

1. Os mae acen (pwyslais) ar y rhan o'r gair lle mae'r 'n' mae'n bosibl fod dwy 'n' neu 'r' ond dim bob tro.

e.e. pennill ond penillion

ennill ond enillodd

arbennig	cynnwys	cynnes	tynnu	hynny	ysgrifennu	diflannu
OND	fyny	prynu	crynu	penderfynu		

2. Mae 'nt' yn troi yn 'nn' wrth ffurfio lluosog

e.e. punt > punnoedd cant > cannoedd peiriant > peiriannau

3. Un 'n' neu 'r' sydd o flaen - wyr

e.e. ysgrifennwr > ysgrifenwyr gyrrwr > gyrwyr

'F' neu 'FF' ?

Mae gan y ddwy lythyren sŵn gwahanol i'w gilydd

f

'fory

fyny

fel

fe

fi

felly

gorfod

hefyd

gofyn

gafael

ff

ffenstr

ffafr

ffrind

ffôn

ffeindio

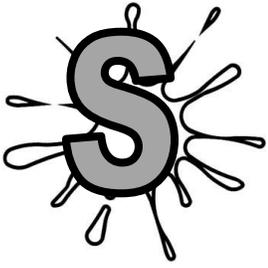
ffordd

ceffyl

cyffwrdd

hoffi

caffi

ACEN GROM

COFWICH:

alenorwy

Mae acen grom (to bach) uwchben llafariaid:

1. Os yw'r sain yn hir,

ac

2. Os mai a / e / o / w / y / yw'r llafariaid, (aenorwy)

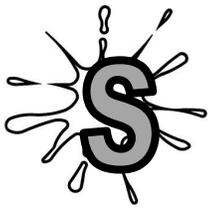
ac

3. Os mai l / n / r / (aenorwy) yw'r gytsain sy'n dod yn syth ar eu holau ar ddiwedd y gair.

Mae acen grom uwchben:

ôl	âi	hÿn	iâ	blêr	tôn
ffôn	glân	lôn	sŵn	gŵr	tÿ

Nid oes acen grom uwchben: nos bach cul to

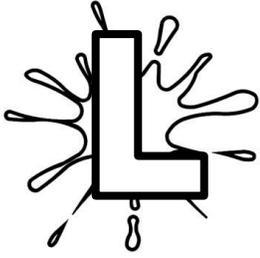

Defnyddio ffontydd Cymraeg ar eich dyfais

Ar eich PC: 'Insert symbol' neu defnyddwch y botwm ALT

â	ALT+ 0226	Â	ALT+ 0194	tân
ê	ALT + 0234	Ê	ALT+ 0202	pêl-droed
î	ALT + 0238	Î	ALT+ 0206	tîm
ô	ALT + 0244	Ô	ALT+ 0212	ffôn
û	ALT + 0251	Û	ALT+ 0219	cytûn
ŵ	ALT + 0373	Ŵ	ALT+ 0372	sŵn
ÿ	ALT + 0375	ÿ	ALT+ 0374	hÿn
ï	ALT + 0239	Ï	ALT+ 0207	sgïo
é	ALT+ 0233	É	ALT+ 0201	yambarél
á	ALT + 0225	Á	ALT+ 0193	jiráff

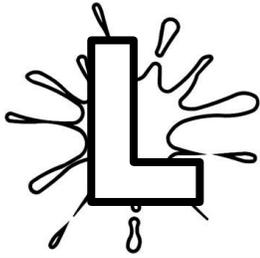
Ar eich MAC: defnyddiwch 'special characters'

DYSGWCH HYN...

Mae gen i...

mae gen i / mae gyda fi ✓	fi'n cael ✗
mae gennyt ti ✓	ti'n cael ✗
mae ganddo fe ✓	fe'n cael ✗
mae ganddi hi ✓	hi'n cael ✗
mae gan y plant ✓	mae'r plant yn cael ✗
mae gennym ni ✓	ni'n cael ✗
mae gennych chi ✓	chi'n cael ✗
mae ganddyn nhw ✓	nhw'n cael ✗
e.e. Mae gen i ddigon o arian cinio heddiw <u>NID</u> Fi'n cael digon o arian cinio heddiw	

DEFNYDDIO'R AIL BERSON YN GWIR

'ti' neu 'chi' ?

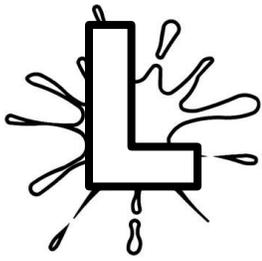
ti

Rydym yn defnyddio 'ti'
gydag un person

chi

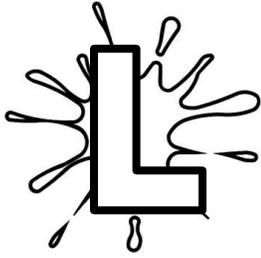
Rydym yn defnyddio 'chi'
gyda llawer o bobl ac hefyd
i fod yn gwrtais wrth
siarad ag oedolion ac
athrawon

<i>dy frawd di (+ treigladd meddal)</i>	<i>eich brawd chi (dim treigladd)</i>
<i>os gweli di'n dda</i>	<i>os gwelwch chi'n dda</i>
<i>helpa fi</i>	<i>helpwch fi</i>
<i>esgusoda fi</i>	<i>esgusodwch fi</i>
<i>dere / tyrd (gogleddol)</i>	<i>dewch</i>
<i>cer / dos (gogleddol)</i>	<i>ewch</i>
<i>paid</i>	<i>peidiwch</i>
<i>rho</i>	<i>rhowch</i>
<i>bydd yn dawel</i>	<i>byddwch yn dawel</i>

COFIWCH...

✓	✗
weithiau	rhai weithiau
gormod	rhy gormod
y plant i gyd	i gyd o'r plant
mae gen i	fi'n cael
does dim	mae dim
rho lyfr i mi	rho lyfr i fi
Mae fy mag yn y car.	Mae bag fi yn car.
Roedd ei Dad yn gweithio.	Roedd Dad fe yn gweithio.
Does dim beiro gen i/gyda fi.	Dw i ddim gyda beiro.
Wna i ofyn i Fam.	Wna i ofyn wrth Fam.
Dw i'n meddwl ei fod e'n gyflym.	Dw i'n meddwl bod mae e'n gyflym.
maen nhw'n hapus	mae'n nhw'n hapus
Rwy'n adnabod/nabod Geraint yn dda	Rwy'n gwybod Geraint yn dda
Mae'n neis treulio amser adre	Mae'n neis gwario amser adre

CWESTIWN AC ATEB

Oes gennyt ti frawd?	Oes	Nac Oes
Wyt ti'n chwarae hoci heno?	Ydw	Nac Ydw
Ydy hi'n bwrw glaw?	Ydy	Nac Ydy
Welsoch chi'r gêm neithiwr?	Do	Naddo
Dy fag di yw hwn?	Ie	Nage

'ei' NEU 'eu' ?

Wrth son am rywbeth sy'n perthyn i un person defnyddiwrch **EI**

ei phen hi **ei** gap ef **ei** droed ef

cafodd e ei ddal

roedd hi'n cael ei thalu

Os mae rhywbeth yn perthyn i fwy nag un person, defnyddiwrch **EU**

eu pennau nhw **eu** coesau nhw

eu capiau nhw

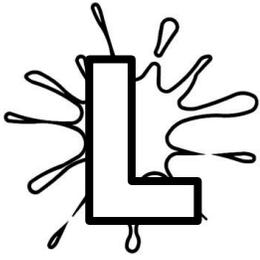
eu llyfrau nhw

cawson nhw **eu** dal

roedden nhw'n cael **eu** talu

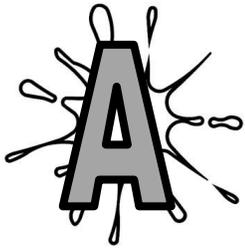
ei gilydd ✓

eu gilydd ✗

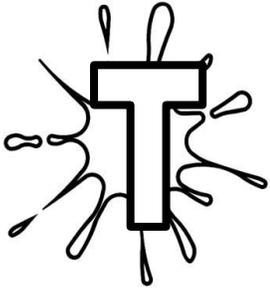
PEIDIO DEFNYDDIO IDIOMAU SEISNIG

IDIOM ANGHYWIR x	IDIOM CYWIR ✓
Mae'r pris wedi mynd i fyny	Mae'r pris wedi codi
Gwnes i fy meddwl i fyny	Penderfynais i/Gwnes i benderfynu
Troi i fyny i wersi	Mynd i wersi / Cyrraedd gwersi,
Edrych ffaith i fyny	Chwilio/ Ymchwilio ffaith
Dwyn i fyny	Magu
Tân wedi mynd allan	Tân wedi diffodd
Beirio wedi rhedeg allan	Beirio wedi sychu
Gadael i lawr	Siomi
Troi cynnig i lawr	Gwrthod cynnig
Troi'r golau ymlaen	Cynnau'r golau
Rhoi dy got di ar	Gwisgo dy got di
Edrych i mewn i'r mater	Ymchwilio i'r mater
Ar ben fy hun	Ar fy mhen fy hun
Gloch wedi mynd	Gloch wedi canu
Gwario amser	Treulio amser

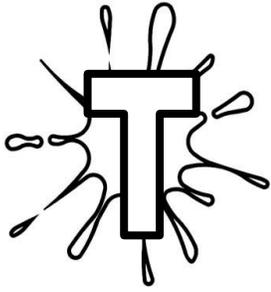
ATALNODI - PUNCTUATION

,	Atalnod	Comma	<i>dangos oedi mewn brawddeg</i>
.	Atalnod Llawn	Full Stop	<i>dangos diwedd brawddeg</i>
:	Colon	Colon	<i>o flaen rhestr, dyfyniad hir neu ail ran y frawddeg sy'n manylu ar y rhan gyntaf</i>
;	Hanner colon	Semi-Colon	<i>dangos oedi hirach na atalnod</i>
-	Cysylltnod	Hyphen	<i>cysylltu rhai geiriau e.e. di-sail, môr-forwyn</i>
a'r	Collnod	Apostrophe	<i>dangos bod llythyren ar goll</i>
' a '	Dyfynodau Sengl	Single Quote	<i>dangos teitlau</i>
" a "	Dyfynodau	Quotation Marks	<i>dangos pobl yn siarad mewn stori</i>
?	Gofynnod	Question Mark	<i>ar ddiwedd cwestiwn</i>
!	Ebychnod	Exclamation Mark	<i>dangos braw neu syndod</i>
â ê î ô û û û	Acen grom	Circumflex	<i>ar ben llafariad hir (weithiau)</i>
()	Cromfachau	Brackets	<i>er mwyn ychwnaegu gwybodaeth</i>
A B C	Priflythyren	Capital Letter	<i>ar ddechrau brawddeg, enw person / lle, pwnc, teitlau</i>

TREIGLADAU

	Treigladau Llaes	Treigladau Trwynol	Treigladau Meddal
p >	ph	mh	b
t >	th	nh	d
c >	ch	ngh	g
b >		m	f
d >		n	dd
g >		ng	-diflannu-
ll >			l
m >			f
rh >			r

RHEOLAU TREIGLO

(y rhai mwyaf pwysig)

Treigladau Llaes	Treigladau Trwynol	Treigladau Meddal
Ar ôl: a (and) â gyda tua tra tri (3), chwe (6) ni, na, oni na (nor) ei (benywaidd) i'w (benywaidd)	Ar ôl: fy / yn fy (my) e.e. ar fy mhen fy hun yn (in) e.e. yng Nghaerdydd	Ar ôl yr arddodiaid: am, ar, at, gan, heb , i , o, dan, dros, drwy , hyd ,wrth Ar ôl enwau benywaidd unigol e.e. cadair fach, merch ddiog Enwau benywaidd unigol o flaen y fannod e.e. y gadair, y ferch Ar ôl: dau / dwy (2) ei (gwrywaidd) i'w (gwrywaidd) rhy, neu, pan, mor, rhyw, unrhyw, pa?, ail, dyna, dyma, annwyl

Dim treigladau ar ôl:

cyn, eithaf, llawer, llawn, mwy, mwyaf, pob, wedi

DEALL CYFARWYDDIADAU / INSTRUCTIONS

*Mae'r terfyniad -WCH yn achosi'r Treigladd Meddal

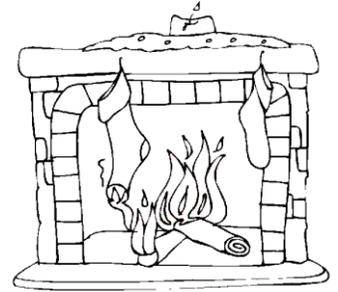
CYMRAEG	ENGLISH	DIFFINIAD / DEFINITION
Atebwch	Answer	
Awgrymwch	Suggest	cynnig rhywbeth ar gyfer ystyriaeth / to offer something for consideration
Beth a olygir gan...?	What is meant by..?	rhaid esbonio term neu air/ you must explain a term or word
Brasluniwch	Outline	rhoi prif nodweddion rhywbeth / to give the main features of something
Cofnodwch	Record	ysgrifennwch / to write down
Cwblhewch	Complete	gorffen / to finish <i>e.e. Cwblhewch y frawddeg yn gywir.</i>
Cyfrifwch	Calculate/Count	
Cymharwch	Compare	cymharu er mwyn nodi tebygrwydd a gwahaniaeth <i>e.e. Cymharwch y ddwy gerdd hon gan Twm Morys.</i>
Cysylltwch	Connect	
Dadansoddwch	Analyse	i dorri peth mewn rhannau hanfodol er mwyn gweld sut mae'n gweithio / to break down into essential parts to see how something works <i>e.e. Dadansoddwch arddull y stori fer.</i>
Darllenwch	Read	
Defnyddiwch	Use	
Dehonglwch	Interpret	esbonio ystyr neu arwyddocâd rhywbeth / explain the meaning or significance of something
Detholwch	Select	
Diffiniwch	Define	mae angen i chi roi ystyr i syniad neu gair / you need to give the meaning of an idea or word
Disgrifiwch	Describe	

CYMRAEG	ENGLISH	DIFFINIAD / DEFINITION
Dychmygwch	<i>Imagine</i>	
Dyfynnwch	<i>Quote</i>	dewis a dethol darn o ysgrifennu fel tystiolaeth a'i gyflwyno mewn "dyfynodau"
Dyluniwch	<i>Design</i>	creu cynllun graffig <i>e.e. Dyluniwch gadair ar gyfer plentyn bach.</i>
Edrychwch ar...	<i>Look at...</i>	
Ehangwch ar	<i>Expand</i>	mae angen i chi wneud rhywbeth yn fwy neu egluro rhywbeth yn fwy manwl
Enwch	<i>Name</i>	
Esboniwch/Eglurwch	<i>Explain</i>	
Gwerthuswch	<i>Evaluate</i>	pwysu a mesur ansawdd, pwysigrwydd, maint neu werth rhywbeth <i>e.e. Gwerthuswch effaith y rhyfel ar fro'r Epynt.</i>
Gwiriwch	<i>Check</i>	
Gwrandewch ar..	<i>Listen to...</i>	
Lluniwch	<i>Draw up / Construct</i>	
Mesurwch	<i>Measure/Quantify</i>	
Nodwch	<i>Note</i>	
Rhagfynegwch	<i>Predict</i>	dweud beth fydd yn digwydd nesaf <i>e.e. Ar ôl i'r dŵr ferwi bydd e'n anweddu.</i>
Rhestrwch	<i>List</i>	
Rhowch reswm sut...	<i>Give a reason how...</i>	
Teipiwch	<i>Type</i>	
Ysgrifennwch	<i>Write</i>	
Ystyriwch	<i>Consider</i>	mae angen i chi feddwl am rywbeth cyn ateb y cwestiwn / you need to think about something before answering

ARDDODIAID - PREPOSITIONS

Beth yw e? Gair sy'n disgrifio'r perthynas rhwng pethau o ran **AMSER** a **LLE**. Ond mae arddodiaid yn cael eu defnyddio mewn sawl idiom hefyd:

wrth y tân	= by the fire
rydw i wrth fy modd	= I am in my element
wrth gerdded	= walking
wrth feddwl amdani	= thinking about it
wrth i mi fynd	= as I went / as I go

Mae arddodiaid yn newid yn ôl y person - maen nhw'n '**rhedeg**':

'wrth'

wrtha i
wrthot ti
wrtho fe
wrthi hi
wrth bawb
wrthon ni
wrthoch chi
wrthyn nhw

'am'

amdanaf i
amdanat ti
amdano fe
amdani hi
am Gareth
amdanon ni
amdanoch chi
amdanyn nhw

'at'

ataf i
atat ti
ato fe
ati hi
at y Prifathro
aton ni
atoch chi
atyn nhw

'o'

ohonof i
ohonot ti
ohono fe
ohoni hi
o Landrindod
ohonon ni
ohonoch chi
ohonyn nhw

'ar'

arna i
arnat ti
arno fe
arni hi
ar y bwrdd
arnon ni
arnoch chi
arnyn nhw

'i'

i mi
i ti
iddo fe
iddi hi
i Sbaen
i ni
i chi
iddyn nhw

'gan'
gennyf i
gennyt ti
ganddo fe
ganddi hi
gennym ni
gennych chi
ganddyn nhw

'heb'
hebddo i
hebddot ti
hebddo fe
hebddi hi
hebddon ni
hebddoch chi
hebddyn nhw

'drwy'
drwyddo i
drwyddot ti
drwyddo fe
drwyddi hi
drwyddon ni
drwyddoch chi
drwyddon nhw

'dros'
drosta i
drostat ti
drosto fe
drosti hi
droston ni
drostoch chi
drostyn nhw

'rhwng'
rhyngo i
rhyngot ti
rhyngddo fe
rhyngddi hi
rhyngon ni
rhyngoch chi
rhyngon nhw

'dan'
dana i
danat ti
dano fe
dani hi
danon ni
danoch chi
dany'n nhw

Sylwch:

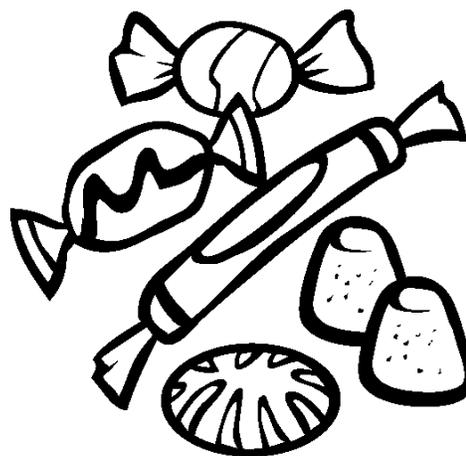
Dywedodd e'r ateb wrth ti. x
Dywedodd e'r ateb **wrthot** ti. ✓

Rhaid i ni rannu'r losin rhwng ni. x
Rhaid i ni rannu'r losin **rhyngon** ni. ✓

"Rwy'n falch iawn o chi". x

"Rwy'n falch iawn **ohonoch** chi". ✓

Mae'r plant yn siarad am fi. x
Mae'r plant yn siarad **amdana** i. ✓

ANSODDEIRIAU

Ansoddair	Cyfystyron		
mawr	anferth <i>roedd yn gi anferth</i>	helaeth <i>mae hi'n broblem helaeth ar hyn o bryd</i>	aruthrol <i>ces i boen aruthrol yn fy nghoes chwith</i>
bach	bychan <i>bag bychan sy' gen i</i>	pitw <i>merch fach bitw yw hi</i>	mân <i>cana'r adar mân</i>
da	campus <i>darllenwr campus yw ef</i>	buddiol <i>mae cadw'n heini yn fuddiol i'ch iechyd</i>	effeithiol <i>roedd ef yn athro Cemeg effeithiol iawn</i>
pert	hardd <i>gardd hardd sydd gyda nhw</i>	prydfferth <i>aderyn prydfferth ydy'r paun</i>	teg <i>mis teg yw mis Mai</i>
crac	dig <i>dyn dig ydy Dad weithiau</i>	gandryll <i>cafodd ei char ei ddwyn ac roedd hi'n gandryll!</i>	cynddieriog <i>gwaeddodd yn gynddeiriog arnaf i</i>
caredig	hael <i>mae Steffan yn berson hael dros ben</i>	hynaws <i>menyw hynaws ydy Mrs Jones bob tro</i>	ystyriol <i>rhanna fy ffrind ei losin 'da fi, mae e mor ystyriol</i>
hapus	llawen <i>rhedodd y ci yn llawen ar ôl ei bêl</i>	llon <i>gweithiodd y plant yn llon ar eu gwatih Celf</i>	dedwydd <i>heddwes dedwydd iawn ydy PC Huws</i>
trist	trwmgalon <i>rwyn teimlo'n drwmgalon heddiw</i>	blin <i>roeddwn i'n flin i glywed eich newyddion</i>	prudd <i>wyneb prudd sydd ganddo fe o hyd</i>
neis	hwyliog <i>merch fach hwyliog ydy Catrin</i>	braf <i>mae'n braf gweld cymaint ohonoch yma heddiw</i>	serchus <i>mae Gwilym yn serchus iawn bob tro</i>
cas	atgas <i>mae ysgytlaeth siocled yn atgas gennyf i</i>	ffiaidd <i>anifail ffiaidd ydy'r cadno</i>	milain <i>ymosododd yr eryr yn filain ar y carw</i>
siŵr	sicr <i>mae'n eitha' sicr ei fod wedi mynd i'w wers</i>	diau <i>Lerpwl yw'r tîm pêl-droed gorau ac mae hynny'n ddiau</i>	pendant <i>yn bendant, Hanes yw'r pwnc gorau yn yr ysgol</i>
llawer	sawl <i>buon nhw'n siopa yng Nghaerdydd sawl gwaith</i>	nifer <i>mae 'na nifer o bobl yn mynd i'r capel bob dydd Sul</i>	di-ri <i>ceir anifeiliaid di-ri ar ein fferm ni</i>

CYMHARU ANSODDEIRIAU

ANSODDAIR	CYFARTAL	CYMHAROL	EITHAF
pwysig	mor <u>b</u> wysig â cyn <u>b</u> wysiced â	yn fwy pwysig na	y pwysicaf
tal	mor <u>d</u> al â cyn <u>d</u> aled â	yn fwy tal na	y talaf
Ansoddeiriau Afreol			
da	cystal â/ag	gwell na/nag	gorau
drwg	cynddrwg â/ag	gwaeth na/nag	gwaethaf
mawr	cymaint â/ag	mwy na/nag	mwyaf
bach	cynlleied â/ag	llai na/nag	lleiaf
hawdd	cynhawsed â/ag	haws na/nag	hawsaf
uchel	cyn uched â/ag	uwch na/nag	uchaf
isel	cyn ised â/ag	is na/nag	isaf
uchel	cyn uched â/ag	uwch na/nag	uchaf

Er enghraifft:

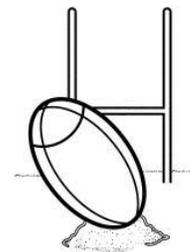
Mae rygbi **cystal** â phêl-droed.

Mae dinas Abertawe **cymaint** â Chasnewydd.

Mae'r Scarlets yn **well** na'r Gweilch.

Mae'r Dreigiau yn **waeth** na'r Scarlets.

Y Scarlets ydy'r **gorau**. Y Gleision yw'r **gwaethaf**.

CYMHARIAETHAU / CYFFELYBIAETHAU

Cymhariaeth? Pan rydych chi'n defnyddio 'mor__â__' er mwyn cymharu.

Cyffelybiaeth? Pan rydych chi'n defnyddio 'fel' / 'megis' er mwyn cymharu.

mor ddistaw â'r bedd

mor las â'r môr

mor araf â malwoden

mor drwm â plwm

mor ddu â'r glo

mor llawen â'r gog

- as quiet as the grave

- as blue as the sea

- as slow as a snail

- as heavy as lead

- as black as coal

- as happy as a lark (cuckoo)

yn goch fel gwaed

yn ysgafn fel pluen

nos fel y fagddu

mynydd megis mwgwd gwyn

croen fel sidan

- red like blood

- as light as a feather

- a night so black

- a mountain like a white mask

- skin like silk

TROSIAD

Beth yw e? Mae trosiad (metaphor) yn disgrifio syniad wrth ddweud bod un peth yn rhywbeth arall.

Mae e'n **gawr** o ddyn ar y cae rygbi.

Mae cariad yn **rhosyn**

Mae ysgol yn **uffern!**

Brenin y jyngl yw'r llew.

"*All the world's a **stage**.*" (Shakespeare)

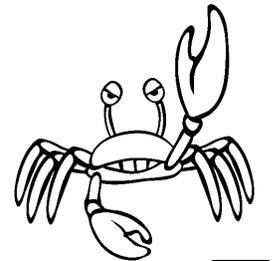
(dyn = cawr)

(cariad = rhosyn)

(ysgol = uffern)

(brenin = llew)

(world = stage)

"**Mae'r cranc yn siswrn, yn torri'r tonnau bach.**

Mae ei wyneb yn haul oren, yn llogi'r tywod.

Athro dawns yw e, yn aros am ei ddisgyblion".

ENWAU ANIFEILIAID

aderyn (adar)	bird(-s)	gwennol (gwenoliaid)	swallow(-s)
arth (eirth)	bear(-s)	gwenynen (gwenyn)	bee(-s)
barcut(-iaid)	kite(-s)	gwiwer(-od)	squirrel(-s)
blaidd (bleiddiaid)	wolf (wolves)	gwyllan(-od)	seagulls(-s)
brân (brain)	crow(-s)	iâr (ieir)	chicken(-s)
buwch (gwartheg)	cow(-s)	hwyaden (hwyaid)	duck(-s)
cadno(-aid)	fox(-es)	llo (lloi)	calf (calves)
ceffyl(-au)	horse(-s)	llygoden (llygod)	mouse (mice)
ci (cŵn)	dog(-s)	llysywen (llyswennod)	eel(-s)
cimwch (cimychiaid)	lobster(-s)	madfall(-od)	lizard(-s)
cleren (clêr)	fly(flies)	malwoden (malwod)	snail(-s)
corgi (corgwn)	corgi(-s)	march (meirch)	stallion(-s)
corryn (corynnod)	spider(-s)	neidr (nadroedd)	snake(-s)
cwningen (cwningod)	rabbit(-s)	pioden (piod)	magpie(-s)
dafad (defaid)	sheep	slefren fôr (slefrod môr)	jellyfish
dyfrgi (dyfrgwn)	otter(-s)	tylluan(-od)	owl(-s)
eryr(-od)	eagle	ystum(-od)	bat(-s)

Berfau Rheolaidd

(h.y. berfau sy'n dilyn yr un rheol)

Yr Amser Gorffennol

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	_ais i	_on ni
2il	_aist ti	_och chi
3ydd	_odd ef _odd hi _odd enw	_on nhw

e.e. Pryn + ais i = **Prynais i** (yn lle: Roeddwn i wedi prynu)
Bwyt + on nhw = **Bwyton nhw** (yn lle: Roedden nhw'n bwyta)

SYLWCH: <u>Ph</u> rynais i ddim <u>F</u> wyton nhw ddim	<u>B</u> rynais i? <u>F</u> wyton nhw?

Yr Amser Presennol

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	_af i	_wn ni
2il	_i di	_wch chi
3ydd	_a fe _a hi _a enw	_an nhw

e.e. Gwyli + a Twm = **Gwylia Twm** (yn lle: Mae Twm yn gwilio)
Tal + i di = **Tali di** (yn lle: Rwyd ti'n talu)

SYLWCH: <u>W</u> ylia Twm ddim <u>T</u> hali di ddim	<u>W</u> ylia Twm? <u>D</u> ali di?

Yr Amser Amherffaith

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	_wn i	_en ni
2il	_et ti	_ech chi
3ydd	_ai ef _ai hi _ai enw	_en nhw

e.e. Cerdd + ech chi = **Cerddech chi** (yn lle: Roeddwn i'n arfer cerdded)
Darllen + en ni = **Darllenen ni** (yn lle: Roedden ni'n arfer darllen)

<u>SYLWCH:</u> <u>C</u> herddech chi ddim	<u>G</u> erddech chi?
<u>D</u> darllenen ni ddim	<u>D</u> darllenen ni?

Yr Amser Dyfodol

Rheolau Treiglo: ar ôl 'n: ansoddeiriau'n treiglo'n feddal [byddaf i'n **d**rist]
enwau'n treiglo'n feddal [byddi di'n **d**doctor]
berfenwau ddim yn treiglo [bydd hi'n **g**weithio]

	Unigol	Lluosog
1af	byddaf i('n)	byddwn ni('n)
2il	byddi di('n)	byddwch chi('n)
3ydd	bydd ef (yn) bydd hi('n) bydd enw('n / yn)	byddan nhw('n)

<u>SYLWCH:</u> <u>F</u> yddaf i ddim	<u>F</u> yddaf i?
<u>F</u> yddwch chi ddim	<u>F</u> yddwch chi?

Berfau Afreolaidd

(h.y. berfau sy ddim yn dilyn yr un rheol)

MYND

Yr Amser Gorffennol

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	es i	aethon ni
2il	est ti	aethoch chi
3ydd	aeth ef aeth hi	aethon nhw

Yr Amser Presennol

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	af i	awn ni
2il	ei di	ewch chi
3ydd	â ef â hi	ân nhw

Yr Amser Amherffaith

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	awn i	aem ni
2il	ait ti	aech chi
3ydd	âi ef âi hi	aen nhw

e.e. **Awn i i nofio bob bore Mercher** (yn lle: Roeddwn i'n mynd i nofio bob bore Mercher)
Aem ni i Ffrainc bob haf (yn lle: Roedden ni'n arfer mynd i Ffrainc bob haf)

GWNEUD

Yr Amser Gorffennol

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	gwnes i	gwnaethon ni
2il	gwneist ti	gwnaethoch chi
3ydd	gwnaeth ef gwnaeth hi	gwnaethon nhw

Yr Amser Presennol

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	gwnaf i	gwnawn ni
2il	gwnei di	gwnewch chi
3ydd	gwna ef gwna hi	gwnân nhw

Yr Amser Amherffaith

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	gwnawn i	gwnaem ni
2il	gwnaist ti	gwnaech chi
3ydd	gwnâi ef gwnâi hi	gwnaen nhw

- e.e. **Gwnâi ef ginio rhost bob dydd Sul** (yn lle: Roedd e'n gwneud cinio rhost bob dydd Sul)
Wnaech chi gardiau Nadolig eich hunain pan oeddech yn ifanc?
 (yn lle: Oeddech chi'n arfer gwneud cardiau Nadolig eich hunain pan oeddech chi'n ifanc?)

DOD

Yr Amser Gorffennol

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	des i	daethon ni
2il	dest ti	daethoch chi
3ydd	daeth ef daeth hi	daethon nhw

Yr Amser Presennol

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	dof i	down ni
2il	doi di	dewch chi
3ydd	daw ef daw hi	dôn nhw

Yr Amser Amherffaith

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	deuwn i	deuem ni
2il	deuit ti	deuech chi
3ydd	deuai ef deuai hi	deuen nhw

e.e. **Deuit ti i'r ysgol yn gynnar bob dydd Llun**

(yn lle: Roedd det ti'n dod i'r ysgol yn gynnar bob dydd Llun)

Ddeuai hi ddim i'r deintydd bob chwe mis

(yn lle: Doedd hi ddim yn arfer dod i'r deintydd bob chwe mis)

CAEL

Yr Amser Gorffennol

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	ces i	cawson ni
2il	cest ti	cawsoch chi
3ydd	cafodd ef cafodd hi	cawson nhw

Yr Amser Presennol

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	caf i	cawn ni
2il	cei di	cewch chi
3ydd	caiff ef caiff hi	cân nhw

Yr Amser Amherffaith

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	cawn i	caem ni
2il	caet ti	caech chi
3ydd	câi ef câi hi	caen nhw

e.e. **Gaen nhw fynd i'r ffair bob mis Mai?**

(yn lle: Oedden nhw'n cael mynd i'r ffair bob mis Mai?)

Cawn i lond llwyth o hwyl 'nôl yn y '60au

(yn lle: Roeddwn i'n cael llond llwyth o hwyl 'nôl yn y '60au)

BOD

Yr Amser Presennol

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	rydw i / rwyf i	rydyn ni
2il	rwyf ti	rydych chi
3ydd	mae ef mae hi	maen nhw

Yr Amser Gorffennol

POB UN YN ACHOSI TREIGLAD MEDDAL

	Unigol	Lluosog
1af	bues i	buon ni
2il	buest ti	buoch chi
3ydd	buodd ef buodd hi	buon nhw

Yr Amser Amherffaith

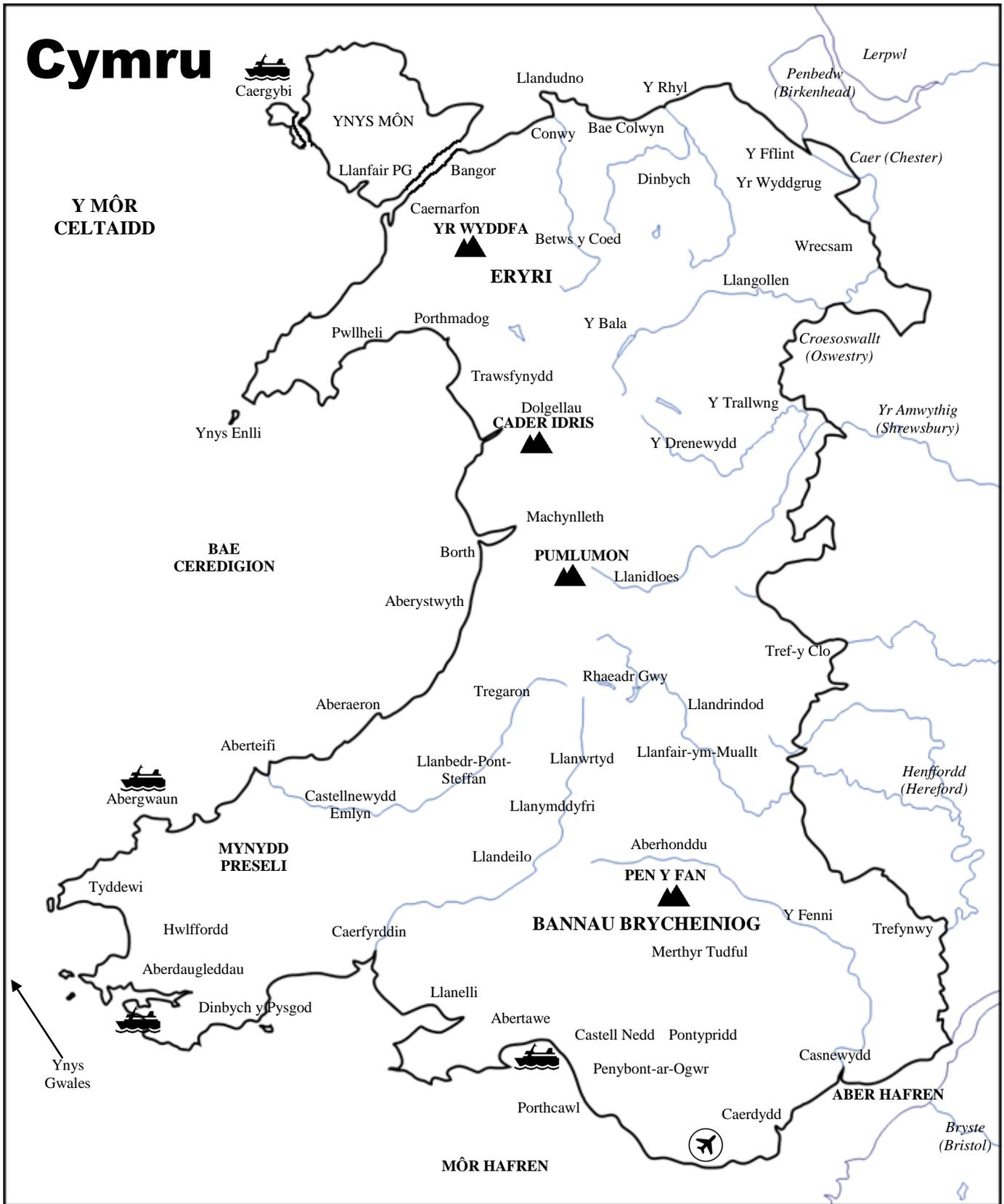
	Unigol	Lluosog
1af	roeddwn i ⁽ⁿ⁾ / byddwn i ⁽ⁿ⁾	roedden ni ⁽ⁿ⁾ / byddem ni ⁽ⁿ⁾
2il	roeddet ti ⁽ⁿ⁾ / byddet ti ⁽ⁿ⁾	roeddech chi ⁽ⁿ⁾ / byddech chi ⁽ⁿ⁾
3ydd	roedd ef ^(yn) / byddai ef ^(yn) roedd hi ⁽ⁿ⁾ / byddai hi ⁽ⁿ⁾	roedden nhw ⁽ⁿ⁾ / bydden nhw ⁽ⁿ⁾

- e.e. Byddwn i'n cael llond bol o chwarae hoci yn yr ysgol uwchardd.
Roedden nhw'n arfer byw drws nesa' i ni tua pum mlynedd yn ôl.
Doeddech chi ddim yn mwynhau mynd i'r gemau pêl-droed.

ENWAU LLEFYDD Y BYD

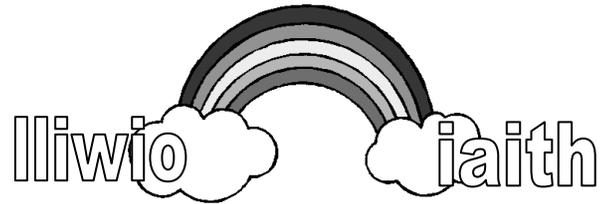
Ewrop			
Cymru	Wales	Yr Iseldiroedd	The Netherlands
Lloegr	England	Yr Eidal	Italy
Yr Alban	Scotland	Gwlad Groeg	Greece
Gogledd Iwerddon	Northern Ireland	Yr Almaen	Germany
Iwerddon	Eire	Gwlad Belg	Belgium
Prydain Fawr	Great Britain	Rwsia	Russia
Y Deyrnas Unedig	The United Kingdom	Hwngari	Hungary
Ffrainc	France	Wcráin	Ukraine
Llydaw	Brittany	Y Ffindir	Finland
Sbaen	Spain	Gwlad yr Iâ	Iceland
Twrci	Turkey	Denmarc	Denmark
Y Swistir	Switzerland	Norwy	Norway
Ynys Manaw	Isle of Man	Yr Ynysoedd Dedwydd	Canary Islands
Gogledd America			
Unol Daleithiau America	United States of America	Mecsico	Mexico
De America			
Patagonia / Y Wladfa	Patagonia	Yr Ariannin	Argentina
Brasil	Brazil	Wrwgwái	Uruguay
Asia			
Siapan	Japan	Tseina / China	China
De Corea	South Korea	Gogledd Corea	North Korea
Affrica / Yr Affrig			
De Affrig	South Africa	Yr Aifft	Egypt
Awstralasia			
Awstralia	Australia	Seland Newydd	New Zealand

Cymru

Enwau Llefydd Canolbarth Cymru

MAESYFED			
Llandrindod	-	Llanllyr	<i>Llanyre</i>
Rhaeadr Gwy	<i>Rhayader</i>	Hawy	<i>Howey</i>
Llanandras	<i>Presteigne</i>	Aberedwy	<i>Aberedw</i>
Tref-y-Clo	<i>Knighton</i>	Llanelwedd	-
Y Bontnewydd-ar-Wy	<i>Newbridge-on-Wye</i>	Y Groes	<i>Cross Gates</i>
Doldowlod	-	Pontffranc	<i>Franksbridge</i>
Abaty Cwm Hir	<i>Abbey Cwm Hir</i>	Maesyfed	<i>New Radnor</i>
Sir Faesyfed	<i>Radnorshire</i>	Tŷ Cant	<i>Hundred House</i>
Cwm Elan	<i>Elan Valley</i>	Bochrwyd	<i>Boughrood</i>
Cleirwy	<i>Clyro</i>	Nantmel	-
Glascwm	-	Llanbister	-
Llandegla	Llandegley	Llanfair Llythynwg	<i>Gladestry</i>
BRYCHEINIOG			
Llanfair-ym-Muallt	<i>Builth Wells</i>	Cilmeri	<i>Cilmery</i>
Aberhonddu	<i>Brecon</i>	Garth	-
Llanwrtyd	-	Beulah	-
Talgarth	-	Abergwesyn	-
Crughywel	<i>Crickhowell</i>	Llyswen	-
Y Gelli Gandryll	<i>Hay-on-Wye</i>	Y Clas-ar-Wy	<i>Glasbury</i>
Mynydd Epynt	<i>The Epynt</i>	Bronllys	-
Maesmynis	-	Llan-gors	<i>Llangorse</i>
Llanynis	-	Llyn Syfaddan	<i>Llangorse Lake</i>
Capel Uchaf	<i>Upper Chapel</i>	Libanus	-
Capel Isaf	<i>Lower Chapel</i>	Pontsenni	<i>Sennybridge</i>
Cwmbach Llechryd	<i>Builth Road / Cwmbach</i>	Trecastell	<i>Trecastle</i>
		Ystradgynlais	-
Buallt / Buellt	<i>The ancient kingdom of Builth</i>	Sir Frycheiniog	<i>Breconshire</i>
MALDWYN			
Y Drenewydd	<i>Newtown</i>	Y Trallwng	<i>Welshpool</i>

IDIOMAU / PRIOD-DDULLIAU

Beth yw idiom? Mae gan idiom ddwy ystyr: ystyr llythrennol a'r ystyr a ddeallir bob dydd. Hefyd mae idiom yn ymadrodd sy'n wahanol o ran strwythur i strwythur cyffredin yr iaith.

Bwrw hen wragedd a ffyn - **glawio'n drwm iawn**

Yn llygaid ei le/ei lle - **yn gywir, yn iawn.**

Gwneud eich gorau glas.

Siarad drwy ei het - **siarad heb wneud synnwyr**

A'i ben yn ei blu / A'i phen yn ei phlu - **yn drist, yn pwdu, yn ddigalon**

A'i wynt yn ei ddwrn / A'i gwynt yn ei dwrn - **ar frys**

Ar y gweill - **yn cael ei baratoi**

Ar bigau'r drain - **yn nerfus iawn**

Byth a beunydd - **yn ddiidwedd, o hyd**

Cannwyll fy llygad - **fy hoff un, ffefryn**

Cael llond bol - **cael digon**

Canmol i'r cymylau - **canmol rhywun yn fawr iawn**

Cnoi cil - **ystyried, meddwl am rywbeth**

Cochi at ei glustiau / ei chlustiau - **to blush**

Codi cyn cŵn Caer - **codi'n gynnar iawn**

Chwilen yn ei ben / ei phen - **obsesiwn am rywbeth**

Dan ei sang - **yn llawn dop, yn orlawn**

Dim Cymraeg rhyngddynt - **ddim yn siarad â'i gilydd**

Dim llawn llathen - **ddim yn gall**

Dros ben llestri - **ymddwyn yn afresymol**

Heb siw na miw - **heb sŵn o gwbl**

Fel lladd nadroedd - **yn brysur dros ben**

Y drwg yn y caws - **y broblem yw...**

Gwneud cawl o bethau - **gwneud smonach, llanast**

Gwyn dy fyd - **rwy't ti'n lwcus iawn**

Malu awyr - **siarad rwtsh, dwli**

Newydd sbon - **hollol newydd**

Rhoi'r ffidil yn y to - **rhoi'r gorau iddi**

Y to ifanc - **y genhedlaeth ifanc, pobl ifanc**